

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

פרשת בראשית "האשה אשר נתתה עמדי"

שיהיה כמו שוה לו³ בצלם ודמות, כי זה הכרחי לו בידיעת צרכיו והמציאם במועד, עכ"ל.⁴

מבואר, דהעזר כנגדו הכוונה שתהיה לו לעזר להמציא 'לו צרכיו' גם שיהיו במועד, כדי שיושג התכלית המכוון 'בדמותו וצלמו'.

ולפי דבריו יתפרש מה שאמר האדם "האשה אשר נתת עמדי", על דרך שכתב בקול אליהו דלשון 'עם' הכוונה דפעולת שניהם 'על כוונה אחת ממש'.

ויש לפרש דבזה גופא אשר חננו השי"ת בעזר כנגדו ששקול כמותו והוא נעזר על ידה, בזה גופא רצה להצטדק כאילו הטובה שעשו עמו היא גרמה לחטא הבא לידו, והיה יכול לומר בדרך ובאופן קל יותר 'האשה שנתת לי, והוי סגי ליה שלא יצטרך לשאול על המובא לפניו, וכמו שכי' באור החיים. ומכיון שהזכיר מעליותא פיי מה שחננו השי"ת שתהיה לו לעזר, ובזה הצטדק כאילו שאין כאן הטבה,⁵ וא"כ יש כאן כפיות טובה.⁶

-ד-

"ויאמר ה' אלהים לא טוב היות האדם לבדו וגו' ע"כ (בראשית ב יח).

ובפירוש רש"י (שם) שלא יאמרו שתי רשויות הן, הקדוש ברוך הוא יחיד בעליונים ואין לו זוג, וזה יחיד בתחתונים ואין לו זוג, עכ"ל.

בספר מודע לבינה (שם), היטב דייק הרב, שלפי המליצה הפשוטה היה לו לכתוב 'לא טוב לאדם היותו לבדו', והראיה על זה החכם ראב"ע שפירשו כפשוטו הוצרך לשנות הלשון באומרו "לא טוב" וכו', טעמו לא טוב לאדם וכו' עכ"ל. עכשיו דכתיב "לא טוב היות האדם לבדו", משמע שהויותו לבדו לא טוב מצד עצם ההווה 'לא מצד האדם', ולכן בחר הרב במדרש הגדה, עכ"ל. וכ"ה בהגהות יריעות שלמה (שם) ז"ל: "נ"ב מדלא כתיב 'לא טוב לאדם להיות לבדו', עכ"ל.

כוונתם, שהטעם שפירש רש"י שלא טוב היות האדם - היינו שלא יאמרו שתי רשויות הן, משום דפשוטו של מקרא שאמר 'לא טוב האדם', קאי על עצם מציאותו של האדם שאינה טובה בהיותו לבדו, ולא מצד טובת האדם עצמו.

ולפי מה שפיי הספורנו שהכוונה "לא טוב היות האדם לבדו", היינו שלא יושג הטוב והתכלית המכוון בהמצאו

"ויאמר האדם האשה אשר נתתה עמדי הוא נתנה לי מן העץ ואכל" ע"כ, (בראשית ג יב).

בגמרא עבודה זרה (ה א) איתא, תנו רבנן "מי יתן והיה לבבם זה להם" (ואתחנן ה כו), אמר להן משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל "מי יתן והיה לבבם זה להם", היה להם לומר תן אותה. כפויי טובה, דכתיב "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל" (חקת כא ה), בני כפויי טובה, דכתיב "האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל" (בראשית ג יב), ע"כ.

-א-

ובאור החיים (שם ג יב) בד"ה ויאמר, ז"ל: ונראה שכוונת האדם היא, שלא ידע דבר כי אם האשה הביאה לפניו המזומן ואכל, ואינו חייב לשאול על המוגש לפניו דבר זה מנין, כי הלא כל הארץ לפניו היא מלאה מעדנים אשר נטע ה'. ודקדק לומר "אשר נתת עמדי" שלא לחייבו לחפש ולדקדק אחריה לדעת המובא לפניו, כיון שהאשה הלז נתנה ה' עמו לעזר ולהועיל,¹ ואין רע יורד מהשמים, ואין לו לבדוק אחריה כי מן הסתם מעשיה נאים. ותמצא שאמרו ז"ל (קידושין עו א) 'אין בודקין מן המזבח ולמעלה' וכו' ע"כ. הרי דכל שהוחזק במקום קדוש חזקת כשרות שלימה עליו, ומכל שכן אשה גדולה כזו אשר ברא לו ה' לעזר, אינו צריך לחפש אחריה מה נותנת לפניו, עכ"ל.²

ומבואר בדבריו שהאדם לא ידע שהביאה לפניו מעץ הדעת. וצ"ב מה שנחשב האדם ככפוי טובה עבור דבריו, דהא בא להצטדק ולהתנצל על אכילתו, וכמו שכתב באור החיים, שלא ידע רק האשה הביאה לפניו המזומן ואכל.

-ב-

ונראה בזה בהקדם מה שכתב בספר קול אליהו (בלק כב יב): אמנם יבואר כי יש חילוק בין תיבת 'עם' או 'עמו', [וייקח את שני בניו עמו] (ויחי מט א) ובין תיבת 'את' או 'אתו' [וייקח את שני נעריו אתו] (וירא כב ג). כי תיבת 'עם' יורה השינוי בדבר ההוא דקמירי, ופעולת שניהם על כוונה אחת ממש, וכל דבר ששניהם עושים זה הדבר על כוונה ורצון אחד וגם אין אחד נפעל מחבירו שייך לשון עם. אך תיבות 'את' או 'אתו' יורה, שהגם שהם עושים זה הדבר ביחד, אך לא על כוונה אחת ובלבם אינם שוים, עכ"ל.

-ג-

"ויאמר ה' אלהים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו" ע"כ (בראשית ב יח).

ובספורנו (שם), "לא טוב היות האדם לבדו", לא יושג "טוב התכלית" המכוון בדמותו ובצלמו, אם יצטרך להתעסק הוא עצמו בצרכי חיינו. "עזר כנגדו" עזר

³ מש"כ בשוה לו, עיי' פיי רש"י (וישלח לג יב) ואלכה לנגדך בשוה לך, וכ"ה בפיי רש"י בחגיגה (ה ב) לנגדך בשוה. ועיי' כתובות (פד ב) שכנגדי חלוק עלי ובפיי רש"י שכנגדי שקול כמותי. וכמו כן כאן 'עזר כנגדו' בשוה ושקול כמותו.

⁴ [ועיי' עוד וירא (כא טז) בפיי רש"י מנגד מרחוק, במדבר (ב ב) בפיי רש"י מנגד מרחוק, האזינו (לב נב) כי מנגד מרחוק, ומש"כ בשפתי חכמים (וירא שם אות ס)].

⁵ סימוכין לזה מדברי הגמרא ביבמות (סג א), אשכחיה רבי יוסי לאלהו, א"ל כתיב (בראשית ב יח) "אעשה לו עזר", במה אשה עוזרתו לאדם, א"ל אדם מביא חטיין, חטיין כוסס, פשתן, פשתן לובש, לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו, ע"כ.

⁶ עיי' ש ברמב"ן, ואולי יש לפרשו עפ"י שנתבאר.

¹ עיי' יבמות (סג א) במה עוזרתו לאדם.

² בראשית רבה (פרשה יט סי' יב) א"ר אבא בר כהנא ואכלתי אין כתיב כאן, אלא "ואוכל", אכלתי ואוכל. ויש לפרש שבוה ביקש להצטדק פיי דלא רק בפעם ההיא אכל, אלא אף אם תתן לו להבא לא יבדוק אחריה, דודאי לא תכשילנו.

לבדו, אי"כ קאי על טובת האדם, וצ"ב לפי פ"י דהכוונה על האדם, אי"כ היה לו לכתוב לא טוב לאדם.⁷

ה-

והנראה בזה בהקדם מה שכתב בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' ס), שאלת הוקשה לי זה ימים הכתוב הזה (בראשית ב יח) "לא טוב היות אדם לבדו" וגו'. שזה נראה כאילו היתה המלכה ורצון [מיוחדש] בבריאה, וכו'. וזה כמשפט אחד מן הנבראים, יתברך השם מחסרונם עלוי רב וכו' עכ"ל. **תשובה:** תחילת כל דבר אני אומר כי פרשיות 'מעשה בראשית' נכתבו דרך כלל ופרט. תחילה כלל הכתוב את הכל וסדר כל המעשים כמו שעמדו לבסוף, ואחר כך נכתבו דרך פרט וכו'. ומעתה נשוב ונאמר, כי מה שאמר הכתוב "לא טוב היות האדם לבדו", לא נאמר אחר בריאת האדם. **אלא בתחילה עלה במחשבה שאין טוב האדם לבדו**, כו' עכ"ל.⁸

ומבואר בדברי הרשב"א דמה שאמר הכתוב "לא טוב היות האדם לבדו", היינו בתחילה כשעלה במחשבה אז נאמר שאין טוב היות האדם לבדו.

ולפי דבריו מבואר שפיר גם לפי הספורנו שפירש שהכוונה ב'לא טוב' היינו **שלא יושג טוב התכלית המכוון בדמותו ובצלמו**, והוא מכיון דאז עדיין לא נברא האדם אלא קאי על המחשבה, אי"כ לא שייך לומר לא טוב להאדם כי עדיין לא נברא, אלא "לא טוב היות האדם" פ"י האדם הזה אשר עלה במחשבה לבראותו **לא טוב היותו לבדו**. ומדויק גם בלשון הרשב"א שכתב **אלא בתחילה עלה במחשבה שאין טוב האדם לבדו**.

ו-

בספר דברי יואל פרשת אחרי (עמוד לא בד"ה נראה לבאר) כתב, דהנה בפרשת בראשית כתיב "ויאמר ה' אלקים לא טוב היות האדם לבדו" וגו' (ב יח), וצ"ב **דהרי לעיל מיניה בבריאת האדם כתיב "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד"** וכו' (א לא) עכ"ל.

עיי"ש מש"כ בזה, ומש"כ בפ"י באר בשדה ביישוב קושיא זו.

ולהמתבאר בתשובות הרשב"א, דמה שאמר הכתוב "לא טוב היות האדם" וגו', לא נאמר אחר בריאת האדם, אלא דמתחלה עלה במחשבה שאין טוב האדם לבדו, מתיישב שפיר מה שנתקשה בדברי יואל ממה שכתב בבריאתו "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד", משום דזה קאי על אחר שנבראו כל הברואים, והכוונה גם על לאחר שנבראה האשה ואז אינו לבדו, ולכן שפיר כתוב דכל מעשה הבריאה היה טוב מאד.

ז-

ועדיין צ"ב מה שכתבה התורה כאן מה שעלה במחשבה שלא טוב היות האדם אשר עתיד להברא שיהיה לבדו, ולא בשעת בריאתו.

ונראה בזה בהקדם פ"י הפסוקים "ויקח ה' אלקים את האדם ויניחם בגן עדן לעבדה ולשמרה" (בראשית ב טו), ובתרגום יונתן (שם) 'ואשרה בגינותיה דעדן למהיו פלח באורייתא ולמטר פקודה'.

וכמו כן בסמוך "ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מפל עץ הגן אכל תאכל, ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות" (שם טז-יז). ומבואר בסנהדרין (נו ב) שנצטווה אז על ז' מצות, עיי"ש בארוכה. ויש לפרש דרק בשעה זו נתבאר מה שהוצרך לעזר כנגדו, והוא כמו שפ"י בספורנו כי לא יושג טוב התכלית המכוון

בדמותו ובצלמו, אם יצטרך להתעסק הוא עצמו בצרכי חייו וכו' כי זה הכרחי לו **בידיעת צרכיו והמציאם במועד**. וזהו הטעם שהתורה כתבה רק כאן ש"לא טוב היות האדם לבדו", משום דרק אחר שנצטווה לעבדה ולשמרה ונצטווה על ז' מצות, אז הוצרך לעזר כנגדו.

ח-

ונראה דגם לפי רש"י דפ"י הטעם הוא שלא יאמרו שתי רשויות הם וכו', יל"פ גי"כ סמיכות הפסוקים (טז-יז) לפסוק (יח) "לא טוב היות האדם לבדו".

והוא בהקדם מה שאמרו באבות (פ"ו מ"ו) במעלה הכ"ו בקנייני התורה והוא 'השמח בחלקו', ופ"י רש"י (שם) שאם דואג בעניינינו אינו מכוין בה, עכ"ל.⁹

וכבר אמרו בסנהדרין (קו ב) תורתו של דואג מן השפה ולחוץ. **ובספר אמרי אש** (סוף ח"א השמטה לפ"י צו ד"ה ברש"י) ביאר [על דרך צחות], **תורתו של 'דואג' היינו מי שיש לו דאגות וטרדות על ענייניו הגשמיים, אז תורתו מן השפה ולחוץ, משום דקשה לכוין שמועתו.**

ולפי המתבאר אם יהיה האדם לבדו, ויצטרך לקיים המצות ולעסוק בתורה, וגם לדאוג על ענייניו הגשמיים, ונמצא שיש לו חיובים רוחניים וחיובים גשמיים שהם עניינים מנוגדים זה לזה, ורק אז יש חשש שיאמרו שתי רשויות הם, פ"י לפי שהוא יחיד בעולם בלא עזר כנגדו, ואעפ"כ הוא ממלא התפקידים הרוחניים. ולכן כתבה התורה כאן אחרי שנתחייב בלימוד התורה ובמצות שלא טוב היות האדם לבדו.¹⁰

ט-

באור החיים (בראשית א כו) בד"ה ויאמר אלקים: עוד ירצה באומרו "נעשה" בלשון רבים, כי מדותיו של הקדוש ברוך הוא רבים הם, י"ג מדות רחמים ושם אלהים שהוא מדת הדין הסכימו יחד לברוא אדם, ואמרו "בצלמנו כדמותנו" אפשר שיכוין לומר שיהיה בו צד הרחמים וצד הדין להפעיל בהם דרכי הדין ודרכי הרחמים לאשר יכוננו והבן, והוא סוד אומרו "וייצר ה' אלקים" וגו' (שם ב ז), עכ"ל.

ולפי מה שנתבאר בדברי האור החיים, יש לפרש על דרך זה מה שאמר "ויאמר ה' אלקים לא טוב היות האדם" וגו', **והיינו כיון שנברא גם מצד הרחמים וגם מצד הדין**, אמר שגם מדת הדין וגם מדת הרחמים מסכימים ש"לא טוב היותו לבדו", **מדת הרחמים** כדי שיוכל למלא תפקידו המכוון בדמותו וצלמו וכפירוש הספורנו. **ומדת הדין** לפי שאם יוטלו עליו שני דברים המנוגדים, היינו העניינים הרוחניים וגם העניינים הגשמיים, אז החשש שלא יאמרו ב' רשויות הם וכפ"י רש"י.

-לתגובות בתא קולי: 152-2-6243666-

-ובפקס: 153-2-6243666-

⁹ ע"ע בפ"י רש"י סנהדרין (כו ב) שכו' 'מחשבה' דאגת הלב על מזונותיו של אדם 'מועלת' מהניא לשכח תלמודו, עכ"ל. והטעם שתלמודו משתכח, מכיון שאינו לימודו אלא מן השפה ולחוץ מחמת דאגתו, לכן אין תלמודו מתקיים בידו.

¹⁰ **ברכות** (נח א) בן זומא ראה אוכלוסא על גב מעלה בהר הבית, אמר: ברוך חכם הרזים, **וברוך שברא כל אלו לשמשני**. הוא היה אומר: **כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול**: חרש, וזרע, וקצר, ועמר, ודש, וזרה, וברר, וטחן, והרקיד, ולש, ואפה, ואחר כך אכל, ואני משכים ומוצא כל אלו מתוקנין לפני. **וכמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא בגד ללבוש**: גז ולבן ונפץ וטוה וארג, ואחר כך מצא בגד ללבוש, ואני משכים ומוצא כל אלה מתוקנים לפני. הוא היה אומר וכו', ע"כ.

⁷ ועי' עוד בפ"י באר בשדה עה"ת מש"כ ליישב עוד עפ"י פ"י רש"י.
⁸ ועי' עוד מש"כ בזה ברבינו בחיי.